

Јеленка Ј. Пандуревић¹

Универзитет у Бањој Луци

Филолошки факултет

Ирена Ј. Медар-Тања

Универзитет у Бањој Луци

Природно-математички факултет

ПУТОВАЊА КАРАВЛАШКИХ ЛАЗАРИЦА: ТРАДИЦИЈА ИЗМЕЂУ ИДЕНТИТЕТА, НОСТАЛГИЈЕ И ПРЕДУЗЕТНИШТВА²

Abstract: "Lazarice" stand out as a pivotal element of the intangible cultural heritage of local traditions of karavlah communities in the Republic of Srpska, which mark the days preceding Lazarus Sabbath with their usual ritual-trip. In this paper, the emphasis is placed on the phenomenon of reassessment ceremony and "invented traditions", where the lazarice practice is viewed against the background of contemporary field records and the current media discourse. Comparative plain emphasizes secondary character, but also the impact of karavlah tradition on the example of customs whose main intention is blessing and, in particular, gift giving, such as (hypertrophied) component of the former calendar rites, which, beside agrarian fertility magic, represented prophylactic or the initiation elements.

Key words: Lazarice procession, inventing traditions, intangible cultural heritage

1.

Лазарички дјевојачки опход је, у ареалном смислу, обичајно-обредна форма најинтензивније присутна на средишњем простору Балканског полуострва (уп. Plotnikova 2004: 137–141, 498–508, карта П–1–15), али ју је неопходно посматрати у општебалканском и општесловенском контексту (Antonijević 1982: 72–74; 1997: 109–144; Zečević 1983: 70–72; Gusev 1994: 26–27; Agarčina 2002: 652–657). У основи овог сложеног социолошког и културолошког феномена пулсира митолошка семантика „вјечитог повратка“, визуелно најчешће посредована представом Уробора (змије која једе свој реп), која у аграрним културама повезује соларни култ са култом предака. Магијско

1 jelenka.pandurevic@unibl.rs

2 Рад је настао као резултат рада на пројекту „Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске“, који финансира Министарство науке и технологије Републике Српске.

дејство непрекидности кружне путање, као профилактичког начела лазаричке процесије, уочљиво је на плану кретања (опход) и вокалног извођења³, док се веза са прецима успоставља специфичним играњем (Vasić 2004: 67–71)⁴. Ситни и ниски трокораци, као ритмичко „трупкање”, представљају покрет којим се успоставља комуникација са прецима, који су, из аспекта хтонске митологије, директно заслужни за родност и плодност (Vasić 2004: 113). У том смислу, све обредне поворке, па и лазаричка, осмишљавају се према општем начелу „ходити – родити” (Katičić 1989).

Научници се углавном слажу са основном премисом да је лазарички обред дјелимично сачувао претхришћански карактер (који се препознаје у идејама опште плодности аграрно-матријархалних култова, и с њима повезаном хтонском митологијом, али и женском иницијацијом која, након андрогинске фазе и спознаје властите сексуалности, завршава брачним везивањем, премда постоје и унеколико специфичне интерпретације (Kovačević 1985: 29–51)⁵. Паралелно, лазарице се доводе у везу и са прољећним ритуалима истјеривања змија, најчешће о Јеремијин-дану, односно са профилактичким радњама у вези са змијама (Zečević 1973: 66; Bošković 2003: 329–343; уп. Кајмаковић 1983: 65–72; Ljubinković 1996: 679–690; Jokić 2006: 5–21). Српско страновништво у Босни и Херцеговини празник Лазареве суботе не обиљежава дјевојачким опходима, нити чува сјећање на њих. Уз наративе о библијском Лазару и његовим сестрама⁶ биљежи се и пракса истјеривања змија (уп. Zečević 1973: 69–70, 82–90), и потврђује виталност вербалних исказа који је прате (уп. Dragičević 1907: 331; Реџо 1925: 371):

„Куц, куц лазарица
Бјеж’ од куће плазарица!
Бјежи, плазо, од куће,
Јер је лазо код куће”

(Digitalni Arhiv Filološkog fakulteta Banja Luka, Javorani 2012).

- 3 Антифоно извођење је у вези са идејом затвореног тока, непрекидношћу звука и кретања, у сврху остваривања имитативне магије којом се преноси на циклично (непрекидно) кретање у природи, и обезбјеђује родност и плодност.
- 4 Осим специфичног „каравлашког”, о коме ће касније бити ријечи, лазаричко играње забиљежено је у различитим облицима: „стрелање” (двје играчице играју идући једна другој у сусрет, замјењују мјеста и враћају се на почетне позиције једна насупрот друге); затим „полукруг” (када се обилази око Лазара или око онога коме/чему је пјевање намијењено) и „соло играње у групи”, које одликују импровизације и слободне кретње. Забиљежено је и „играње у контакту”: лазара који скаче на једној ноzi, додирујући лазарче које трупка на мјесту.
- 5 Анализа идеалтипског модела Ивана Ковачевића темељи се на уземама које кодирају обредну инверзију свадбе са елементима отмице.
- 6 Теренски записи из села Јаворани (Digitalni arhiv Filološkog fakulteta Banja Luka, Javorani 2012) доносе необичну модификацију у правцу етиолошког, али и предања о грешном ометању по-

„Куц, куц, лазарице
Бјез’ од куће поганице!
Убиће те стопаница
Ожељком по глави,
У зеленој трави”

(Digitalni Arhiv Filološkog fakulteta Banja Luka, Maslovarе 2016).

У контексту хришћанског календара лазарице (лазарке) се везују за библијског Лазара, и чудо оживљавања, односно, за наратив у коме женски актери имају јасно исказану улогу⁷. Управо је омјер паганских и хришћанских осмишљавања условио хипотезу да се лазарички обред развијао као модификација краљичког (Zečević 1983: 70–72), а анализа ареала (Plotnikova 2004: 137–141, 258–259) и етнографских записа констатацију да га под тим именом и у тој форми упражњавају само православни балкански Словени. Драгослав Антонијевић истиче мишљење

„које полази од литургијског порекла лазаричког обреда, битном преузимању неких делова о Лазаревом васкрснућу из црквених приказања [...]. Лазарички обредно-обичајни комплекс, с песмама, музиком, играма, од којих сваки одсек за себе може представљати посебну тему, стоји на распону између православно-догматске традиције и синкретичке народне побожности. Песма је у својим крајњим уобличавањима литургијски тропар (особито у Бугарској, Грчкој, а примера има и из Македоније), али и [...] паганска поздравна песма пролећног одсека (Србија)” (Antonijević 1997: 118).

У свјетлу свеобухватних балканских истраживања, карактеристични су обичаји у Средској на Лазареву суботу, који, како напомиње Антонијевић, имају само неке, али изразите елементе лазаричке дромене (Antonijević 1997: 109–119). Ово је веома значајно запажање, будући да је „у континенталним зонама централног дела Балканског полуострва религиозни тип песама практично[...] непознат, али не и термин светковине, номенклатура и обичај опхода с играњем и певањем песама. Али песма нема никакве хришћанско-ес-

којничког мира претјераним жаљењем: Лазар је проклео своје три сестре које су нарушавале његов покој, и од њих су постале кукавица, крица и змија (позарица). (уп. Milošević-Dordević 1971: 302–320; Pandurević 2012: 45–49)

7 „У Горњој Пчињи постоји легенда о две сестре, које су много патиле за рано умрлим братом и сваког дана одлазиле на гробље и кроз плач дозивале: 'Лазаре! Лазаре!'. Бог се сажали на њихов бол и васкрсну Лазара. Наводно, у спомен сестара и брата Лазара, од тада се у Пчињи одржава обичај лазарице. Најпознатије, оне које су се и најдуже сачувале, јесу из села Сурлице код Трговишта.” (www.srbijuvolimo.rs/moja-srbija/tradicija/item/303-vrbica-povorka-lazarica-stari-obi%4%8Daji.html)

хатолошке везе, већ искључиво вегетационо-периодичне (Antonijević 1997: 130). Ипак, у наглашено хришћанском амбијенту, култ змије, аграрну магију и обраћање прецима наткрилила је светост Ускрснућа и чудо Лазареве суботе, свједочећи о симбиози паганских обичаја и хришћанства:

„Кад је мрак потпуно овладао селом, лазарице су пошле на конак. [...] Лежи се на поду, у лазаричкој ношњи, једино Лазар и Лазарче скидају пре спавања своје богато украшене капе. И оно што чини потпуну непознаницу у другим крајевима, Лазар и Лазарче су понаособ обавијени белим платном (изаткан бели чаршав) и тако спавају. Аналогијом није тешко препознати: бело платно је покров ускрслог Лазара, како је записано у *Библији*, а сасвим видљиво на фрескама у црквама и манастирима у Средској и околини, тачније речено, свугде” (Antonijević 1997: 111).

Идеја о вјечитом повратку повезала је елеузинске мистерије, дионизијске свечаности и орфичке култове са дроменама оплакивања на Велики петак, али и оним, лазаричким, које најављују Христову побједу над смрћу: „Овај дуг обредни ланац, чија је прва карика стављена негдје у праисторији, а последња још није уграђена, најбољи је доказ особеног културног континуитета који траје у веровањима балканских народа” (Antonijević 1997: 132).

Подударности на плану номинације и ареалне распрострањености омогућиле су увођење у контекст усменопоетске традиције, и осмишљавање обредно-обичајне праксе кроз предања која доводе у семантички фокус косовског кнеза-мученика⁸. У вези с тим, лазарички опходи код Срба доприносе изградњи наративног идентитета у контексту „културе памћења” (Asman 2011: 13). Из ове тачке пресека отвара се и перспектива која нуди могућност тумачења у оквиру теоријског концепта „измишљања традиције” (Hobsbom 2011). Важно је нагласити да се он односи прије свега на селекцију стварних, постојећих елемената и њихово комбиновање у нове пожељне облике који су оперативни у процесу осмишљавања идентитета и успостављања континуитета заједнице. Реалност нових граница и реструктурирања колективних идентитета у постјугословенском простору, условила је и експанзију традиционализма, али и носталгију, као облике консолидације.

Било да је ријеч о маскирању као симболичкој замјени идентитета у процесу иницијације (уп. Марјановић 2008: 164), или о подражавању кружног принципа опхода, обредне поворке представљају дио религијског понашања. Уз то, оне имају и несумњив социолошки значај као интегративни и кохезивни

8 „Д: А какав је светац тај Лазарев дан?

Ј: Е, Лазарев дан, то није само онај дан, та субота, то је почело од цара Лазара, кад су биле те битке на Косову [...]” (Panić-Kašanski 2011: 77).

елемент локалне заједнице (в. Kovačević 1978: 123–131; Bandić 1978: 111–120), и представљају прилику за изградњу и одржавање комуникације и колективитета: дружење, забаву, ашиковање, а често и за рјешавање спорова и несугласица. У савременој обичајној пракси тај кохезивни и интегративни елемент се манифестује и као снажно испољена несигурност и неизвјесност у погледу очувања традиције, која је важан сегмент идентитета локалних заједница. У том свјетлу се може сагледати и примјена Унескове стратегије очувања нематеријалног културног наслеђа, односно спровођење културне политике која налаже уписивање лазарица из Сиринићке жупе на Косову⁹ на Националну листу заштићених елемената нематеријалног културног наслеђа Србије (в. www.nkns.rs).

2.

„До скоро је био обичај у Србији (а може бити да је ђешто и сад), да иду Лазарице (неколико ђевојака) у очи Лазареве суботе од куће до куће, те играју и пјевају пјесме од Лазара (онога што га је Ристос васкрсао). По Сријему и данас скупе се ђевојке у очи Лазареве суботе и стану у коло а пруже руке од себе, па дигну мало дијете мушко те иде преко руку, а оне пјевају...” (Karadžić 1987: 360).

Овај опис је, уз ону познату пјесму из прве књиге *Српских народних пјесам* (Vuk I, бр. 198):

„Лази, лази, Лазаре
Те долази до мене
Приватај се за мене,
За свилене рукаве
За свилене мараме
За клечане кецеље”;

свакако потврдио комплексну етимологију (в. Sikimić 1994: 77–84), али и отворио пут ка аналогијама, призивајући оно „мушко чедо” из коледарских и божићних пјесама.

Увиди Вука Стефановића Караџића, у погледу стања на терену, били су, као што се зна, фрагментарни и селективни. У новијој стручној и научној ли-

9 Специфичности овог модела лазаричког опхода приказане су у раду Мирјане Закић (в. Zakić 2010: 123–136).

тератури се као последње оазе српске лазаричке праксе наводе југоисточна Србија (Zakić 2011: 95–115; Kostić 1982: 9–40), и Косово и Метохија (Antonijević 1997: 109; Zakić 2007)¹⁰, док се лазарице у Босни и Херцеговини још од првих помена посматрају као локална традиција каравлашког становништва (Filipescu 1907: 223–225; Filipović 1969: 30; Кајмаковић 1974: 96; Panić-Каšanski 2011: 29–32). Опште карактеристике лазаричког обреда¹¹ и међусобне релације различитих текстова¹² унутар реконструисаног система обредне праксе наведени су у раду Мирјане Закић (Zakić 2010: 123–136), а квалитетан преглед етнографске грађе, допуњен савременим теренским увидима, објављен је у књизи Весне Марјановић (Marjanović 2008: 164–174). Тек на фону тако успостављеног система који је обухватио обредну интертекстуалност, досадашња истраживања и тематско-мотивску хетерогеност поетских текстова било је могуће сагледати специфичности и трансформације каравлашке лазаричке праксе, која у значајној мјери доприноси тези о могућим правцима миграција романског становништва на простору Балкана¹³, као и о њиховој улози у преношењу и трансформацији, односно функционалном преосмишљавању овог обредног комплекса (Golemović 2001: 39–47; Zakić 2007; Marjanović 2008: 170–173).

Након Вукових узредних напомена, у другој половини 19. вијека о лазарицама у процесу функционалног преосмишљавања пише и руски конзул Иван Јастребов(1886):

„Тај стари обичај почео је по многим местима да губи свој значај. То се види по томе, што у неким местима, као, на пример, у Гњиланском и Дебарском округу, не тако давно њега су неговали Цигани, а у Призрену и Тетову

10 Запажање да је највећа виталност календарских обредних светковина забиљежена у областима југоисточне Србије потврђују покушаји реконструкције и оживљавања лазаричког опхода у Заплату (Zakić 2007), а уписивање лазарица из Сирнићке жупе у регистар националног културног наслеђа је податак који говори за себе.

11 И системска и теренска истраживања најчешће се ослањају на исцрпан преглед и дескрипцију Петра Костића из 1982. године (Kostić 1982).

12 Обред као текст културе чине елементи који припадају различитим кодовима: темпоралном, локативном, персоналном, акционалном, предметном, вербалном, музичком, ликовном, који су међусобно зависни, али и подређени јединственој идеји (Tolstoj 1995: 141). Успостављање интертекстуалних равни анализе различитих кодова унутар лазаричког обредног комплекса, као и синкретизам међусобног односа, представљени су у радовима Мирјане Закић, који су у процесу настајања овог рада најчешће издвајани у смислу контекстуалне и компаративне подршке, како због обухватности која је резултат интердисциплинарног приступа феномену *лазарница*, тако и због њихове прегледне димензије која се односи на историју проучавања и релевантну литературу, односно репрезентативан избор поетских и нотних записа.

13 “Linguistic analysis of this reduced and deformed fragment of the Lazarica song yields a form of the instrumental atypical in the local vernaculars of Lopare. In fact this form *Da nas lepo daruje, sas belice parice* is typical of the Prizren Timok zone and some vernaculars of the Kosovo-Resava dialect spoken in northeast Serbia. We can assume that the entire text was adopted somewhere in that region and transferred to north and northeast Bosnia” (Sikimić 2008: 238–239).

сиромашне српске девојке. Због тога у Гњиланском округу нису остале лазаричке песме; у Дебарском и Тетовском такође су почели да их заборављају. Ако има места где су се сачувале, то је у Призренском округу, где тај обичај одржавају само Срби – али сиромашни” (наведено према: Jovanović 2010: 157).

Десакрализација и модификација идеалтипског обрасца ишла је, очигледно, у правцу преласка из обредне у обичајну праксу¹⁴, при чему су се Роми и Каравласи наметнули као активни учесници, а српска заједница као прималац/конзумент:

„На Лазареву суботу домаћица порани, лупањем у шерпу отера зле силе, почисти двориште, запали ватрицу и чека да јој стигну Ромкиње које певају песму 'Ој Лазаре, добар дане' и пожеле срећу укућанима, а ови их дарују, углавном храном, али и новцем” (www.media.rtv.rs/sr_ci/dokumentarni-ronedeljak/19486).

„— Има ли тај празник какве везе са змијама, лупа ли се у нешто да би се отјерале?

— А, нема то код нас. А тамо у Србији, тако сам чуо, нисам то видио, узму ону Лазарицу, па пошкропе водом. Узму врбовог листа, а то на Лазарев дан, међу на главице оно цвијеће, а код нас то није. Сто села, сто обичаја” (Panić-Kašanski 2011: 77).

„Лазарка игра. А сад имају преваранти и преварантка па сад дођу па момчића обуку га у женско одијело и кажу то је цурица. Дужан, мора да заради, нема окле зарадит. Он узме момчића, дадне му сукњицу, дадне му мараму, већином то, и косу му унапријед неће да ошиша да има мало косу, угоји му мало косу, па женско је, цурица је... Обуку га у женско одијело и играју до Лазарева дана. Е, кад буде тај Лазарев дан, онда нема више игриња. Иду онда у град, већином у Брчко иду на Лазарев дан и оду пред свачију кућу и пјева се онда, како би ти каз'о на неки начин” (Panić-Kašanski 2011: 75–76).

14 Под обичајем се подразумева обред који је изгубио митолошко-магијско значење и вјеровање учесника и посматрача, али се и даље редовно упражњава. Обреди о којима је ријеч данас углавном не постоје у аутентичном контексту, већ се изводе у склопу концерата и сличних манифестација у минимално измијењеном облику прилагођеном сценском наступу, па због те промјене функције и семантике спадају у домене фолклоризма, који не настаје унутар усменом комуникацијом и социјалном кохезијом повезане групе, него иницијативом која долази споља, из медијског или политичког простора. Превентивна цензура у таквим условима остаје неактивна, а сама традиција подређена правилима актуелног тренутка и друштвено-политичког контекста. Овај тип трансформације, на примјеру сличног и сродног обредно-обичајног комплекса *кравлица* уочиле су и приказале Зоја Карановић и Весна Катић (Karanović, Katić 1987: 156–164).

Смјернице за израду упитника за теренско истраживање савремене праксе лазаричких опхода у Босни и Херцеговини¹⁵, нарочито у сегменту који се односи на потврђивање специфичности појединих кодова, и структуре уопште, давала су запажања Димитрија Големовића, понуђена као одговор на питање: А шта се дешава са лазаричким обичајем од тренутка када га од Срба преузимају Роми?

„Није познато време када се то догодило; извесно је само да у пракси Рома он доживљава многе промене, које се изражавају како на формалном, тако и на садржајном плану, а све као последица својеврсне десакрализације. Тако нпр. ромски лазарички обред чине три учесника: старија жена као певачица, млађа – као играчица и свирач, најчешће виолиниста, а у новије време и хармоникаш. У односу на првобитни, овај обред је крајње поједностављен и сведен је на игру младе лазарице, која се најчешће испољава као 'ситно трупкање (ногама) у месту, кретање напред, окретање и враћање на место одакле је кренула', приликом чега лазарица повремено извикује одређени текст, 'пратећи се' ударањем длана о длан. А песма? За разлику од лазаричких песама којих је у српској пракси некада било сијасет, различитих како по свом облику и садржају, а неретко и по својим музичким карактеристикама, Роми у Србији листом изводе песму која својом текстуалном и музичком мозаичношћу, као и троосминским – 'валцер тактом' сведочи о несумњивом културном утицају из средње Европе. Она најчешће почиње жељом упућеном домаћинима 'да им кућа буде богата', а потом и споменом детета, као највећег породичног богатства [...]. Текст песме фрагментаран и садржајно површан, са посебним истицањем сврхе њеног извођења (набрајањем ствари које лазарица очекује као дар за свој труд), недвосмислено говори о односу који према песми, а и самом обреду, имају Роми, без праве вере у то што раде, већ са искључивом жељом да себи обезбеде одговарајућу материјалну корист" (Golemović 2001: 41–42).

Постављајући на трагу Тихомира Ђорђевића¹⁶ (Golemović 2001: 39) принципелно питање да ли је обредна пракса коју практикују Роми међу српским живљем, које је изгубило активну извођачку улогу у вишеструко трансформисаном обреду, или је никад није ни имало, и даље српска, Голем-

15 Упитник израдиле Јеленка Пандуревић и Ирена Медар-Тањага.

16 „Кад се какав обичај у Срба већ преживи, или кад га Срби почну напуштати, онда га, као и изношено одело, прихватају Цигани, те га врше Србима. Тако је, у неким местима у Србији изумро обичај да женска деца на светог Лазара иду у Лазарице, већ тај обичај у тим местима врше Циганке [...]. Исто тако, у многим местима иду у додолице (молба за кишу) само Циганке. И у једном и у другом случају, оне од куће до куће врше српски обичај, певају српске песме и зато им се плаћа" (Ђорђевић 1933: 79; уп. Росић 2015: 135, фуснота 3).

мовић закључује да се и пракса у којој Срби више нису активни учесници, али која је њима посвећена, и даље треба сматрати њиховом.

3.

У наставку рада представљају се резултати компаративне анализе предметне литературе и савременог теренског истраживања у селима Ситнеш Мали (општина Србац) и Батковић (општина Бијељина)¹⁷ насељеног српским и каравлашким¹⁸ становништвом. Интервју снимљен у Ситнешу Малом на Лазареву суботу 2012. (Digitalni arhiv Filološkog fakulteta, Sitneš Mali 2012)¹⁹ усмјерен је ка наративној реконструкцији и дискурсу носталгије (уп. Војм 2005: 49–55; Плић 2010: 65; Zlatanović 2013: 69). Носталгија се овдје јавља као „жал за младост”, чежња за прошлим временима и жаљење због процеса пролазности и заборављања, што је у класичном етнографском приступу који реферише на прошлост, неизбјежно, као и конфронтација прошлог и садашњег: *Није то било као данас*.

На основу материјала снимљеног у Батковићу (Digitalni arhiv Filološkog fakulteta, Batković 2013)²⁰ представља се савремена пракса, при чему се дескрипција заснива на перцепцији из угла учесника и наративним конструкцијма унутар медијског дискурса. Аргументација се изводи или потврђује и на основу објављених транскрипата аудио-записа насталих 1984. године у Горњој Маочи (Panić-Kašanski 2011: 75–77) коју су до грађанског рата у Босни и Херцеговини насељавали Каравласи, избјегли у Батковић или у иностранство.

За разлику од идеалтипског модела (в. Karadžić 1818: 320–321; Kulišić i dr. 1970: 204–205; Kostić 1982: 9–40; Zečević 1973: 65–90; Kovačević 1978: 123–131;

17 Рад је настао као резултат теренског истраживања у Ситнешу Малом и Батковићу обављеног у априлу 2012. и априлу, односно јулу 2013. године у склопу пројекта „Проучавање и заштита нематеријалне културне баштине Републике Српске” чији је носилац Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, а координатор др Јеленка Пандуревић. Пројекат се реализује у сарадњи са истраживачким тимом Балканолошког института САНУ којим руководи др Биљана Сикимић, и Институтом за књижевност и уметност (Београд).

18 Румуни православне вјере досељени из румунске кнежевине Влашка, коју су сусједни Срби звали Каравлашка (в. Filipescu 1907: 79; Dorđević 1907: 377–380; Pavković 1957: 103–126). У литератури се нарочито истиче њихова специфична позиција у односу на Роме, а и наша теренска истраживања потврђују осјетљивост ове теме и инсистирање на дистинкцији. Увид у етнолингвистичку и културолошку проблематику каравлашких заједница, као и преглед литературе о томе дала је Биљана Сикимић (в. Sikimić 2008: 227–247). Данас у Босни и Херцеговини каравлашко становништво насељава села Батковић и Модран код Бијељине, Ситнеш Мали код Српца, Драгашевац код Власенице, Деветину код Пњаваца, Остружу код Добоја, Слатину код Бањалуке, те Лопаре.

19 Аутор снимљеног материјала (Digitalni arhiv Filološkog fakulteta u Banjoj Luci, Sitneš Mali 2012) је Јеленка Пандуревић.

20 Аутор снимљеног материјала (Digitalni arhiv Filološkog fakulteta u Banjoj Luci, Batković 2013) је Ирена Медар-Тања.

Zlatanović 2004: 11–18), каравлашке лазарице углавном чине четири особе, од којих је једна дјевојчица, лазарица или лазарка, двије жене које пјевају и један мушкарац који свира неки инструмент (хармонику, виолину, шаргију, гитару). Важно је да је лазарка неударна, невина дјевојка, јер се вјерује „да ће их лед побити” уколико није тако. Готово све саговорнице на терену су као младе дјевојке биле лазарке, а у неком моменту свог живота су биле вокална пратња и кажу да је све теже наћи лазарку јер се омладина стиди. Раније је било више учесника, а сад гледају да их је што мање, јер ће се добит дијелити на мање дијелова. Поред ових учесника, понекад „у тал” улази и возач, који групу колима вози у обилазак. Кажу да нико од учесника не вози, јер би паркирајући испред сваке куће губили вријеме. Аутомобил им је практичан, јер у њега могу стављати добијене дарове, те их не морају носити у рукама и на бициклима како се то раније радило. У селу има неколико група лазарки, које у опходе по селима крећу уз ускршњи пост. Поједине групе крећу већ у другој недељи поста и до Лазареве суботе обилазе околна села, а за Лазареву суботу иду у Бијељину. Обилазе српске и каравлашке куће, док муслиманским не прилазе, јер их они не примају. Лазарице се мало свечаније обуку и сакупе у кући једне од учесница одакле иду у опход. Са собом носе кесе, које су замијениле корпе и цегере у које сакупљају дарове. Кад дођу пред нечију кућу једна од жена које пјевају позове домаћицу питајући је: „Госпођо! Газдарице! Примате лазарку?” или „Оће ли поиграти лазарица?” Ако их домаћини приме улазе сви у двориште или у кућу уколико их домаћини позову, гдје свирају и пјевају лазаричку пјесму:

„Ова кућа богата,
пуна равна дуката,
и шарени јагањце,
шарени се рогове,
црнаоко невесто,
имаш дете малено,
опасала свилено,
зелен коња јанула,
седла му јој себрена,
обрни се Лазаре,
овом газди за здравље,
овом газди газдарици,
да нас лепо дарује,
сас белице парице,
и бијело јајице,
да животу на здравље”

(Digitalni Arhiv Filološkog fakulteta, Batković 2013)

Постоје пјесме намијењене одређеним особама, али нам је саопштена само једна, намијењена невјести:

„Црнаоко невесто,
рано раниш на воду,
са с велике котлове,
да нам лијеш на њиви,
да нарасту шенице,
шенице, кукурузе,
обрни се Лазаре...”

(Digitalni Arhiv Filološkog fakulteta, Batković 2013)

У лазаричком перформансу КУД-а „Лазарица” постоји још једна пјесма (чији нам је текст дао Милан Гајић, руководиоца КУД-а „Лазарица”), за коју нам је остало нејасно ко је и коме пјева:

„Играј, играј Раине
За комадић сланине
И за чашу ракије
Да се свирач напије.”

Док жене пјевају и музичар свира, лазарица игра у мјесту, а кад у пјесми кажу окрени се Лазаре, лазарица се окрене око себе. Пред кућама које су у жалости (рушне куће²¹) не играју и не пјевају, већ само домаћини, уколико желе, дарују лазарицу. Кад заврше пјесму домаћица их дарује нечим шта им је намијењила. Најчешће су то: метража, марамике, чарапе, јаја, кафа, ракија, брашно, пасуљ, новац... Често их питају „шта узимају”, на шта лазарице данас одговарају „само паре”, јер „кад имају пара могу да купе све”. Дарове прима лазарица. На терену нисмо забиљежили обичај да играчица љуби једну од дјевојака (ако их има у кући), и домаћина или домаћицу у руку. На одласку се поздрављају уз жеље да и у будуће буде весело у тој кући. Уколико неко не жели да прими лазарице, они настављају опход. Кад обиђу планирани дио села одлазе у кућу из које су пошли и дарове дијеле на једнаке дијелове. Раније док су ишли пјешке или бициклима, знало се десити да заноће у неком селу. Кажу да их је народ радо примао на конак и да су готово увијек могле бирати гдје ће преноћити. Вјерује се да ће година боље родити уколико лазарице прођу селом.

21 Рушне су само оне куће у којима је неко умро, на којима се налазе осмртнице. Не рачуна се да је кућа у жалости када умре неко од најближег рода укућанима, уколико покојник није ту живио.

У покушају систематизације (в. табеле у *Прилозима*)²², разлике у лазаричким обичајима представимо приказујући упоредо податке из етнографске литературе и податке сакупљене на терену.

4.

Искорак из обредног, које подразумејева чин вјеровања у магијско дејство, био је она олакшавајућа околност која је сачувала препознатљиву форму каравлашких лазарица и у временима када се „народно” под притиском политичке цензуре по сваку цијену дистанцирало од свих облика „штетне” и „назадне” религиозности:

- „— Баш да видим ваше обичаје?
— Углавном нису никаки на злу употребу, то знајте добро, против друштва и против народа” (Panić–Kašanski 2011: 77).

Након промјене идеолошке и политичке парадигме, лазарице су своје, за сада сигурно уточиште пронашле у окриљу фолклоризма. Институционални и медијски напори да се оживе праксе које свједоче о континуитету и „повратку коријенима” дали су обичају почасно мјесто у локалним заједницама које препознају и прихватају каравлашке лазарице као дио властитог наслеђа, наглашавајући као суштинску њихову повезаност са православним празником Лазаревог васкрсења. У гротескно измијењеном контексту, чланице културно-умјетничких друштава пјевају лазаричку пјесму на градским трговима Бијељине, Лопара, Угљевика, апострофирајући *градску кућу* (зграду локалне администрације) и градоначелника као домаћина „куће богате” који их на опште задовољство окупљених грађана „лепо дарује”. И дјечји вртићи у овим мјестима имају осмишљене кореографије лазарица за пригодне дјечје приредбе, чијој сценичности у великој мјери доприноси већ уобичајена костимографија којом доминира „gipsy look”. На нивоу простора, времена и учесника догађање се може одредити као јавни ритуал, односно колективна активност организована прецизно одређеним поводом и са јасним циљем. Његови актери су извођачи, представници локалне самоуправе и политичких институција, као и посјетиоци, па сам догађај, који већ има „своју” традицију више од двије деценије, поприма симболичка обиљежја у смислу индивидуалне и групне идентификације.

Избор написа из интернет-извора доносимо као илустрацију.

22 Ослонац за овај модел компаративног приказа пронашле смо у књизи Милине Ивановић-Баришић (Ivanović-Barišić: 2007). Образац је допуњен и прилагођен потребама нашег истраживања.

„Лазарице пожељеле радост и благостање суграђанима

Најмлађи чланови Културно–умјетничког друштва /КУД/ 'Рудар' у Угљеву данас су игром 'Лазарице' испред зграде локалне власти пожељели суграђанима добро здравље, радост и благостање.

Руководство општине Угљевик дочекало је лазарице и по обичају их даровало са 500 КМ из општинског буџета.

Начелник Угљевика Василије Перић захвалио је члановима КУД 'Рудар' за очување традиције и културе овог подмајевичког краја.

'Играте лијепе игре, пјевате лијепе пјесме у прелијепим ношњама и на најбољи могући начин представљате општину Угљевик широм свијета', рекао је Перић." (www.opstinaugljevik.net/loc/index.php/sr/component/content/article/88-2016/1263-2016-04-23-19-00-50.html)

„Игром и пјесмом лазарице најавиле родну годину

Чланице СКУД 'Семберија' су, у присуству бројних грађана са дјецом, на Градском тргу обредним играма и пјесмама за напредак, плодност, благостање и здравље у 2016. години обиљежиле Лазареву суботу, односно, Врбицу и тако најавиле највећи хришћански празник Васкрс. Многи обичаји и ритуали везани су за овај дан, а један од најлепших је ритуална поворка позната под именом Лазарица. Лазарице су женска поворка у којој је број учесница често варирао – у неким крајевима су ишле по двије, три, а негдје и у групама од по 10 и више. Пред сваком кућом Лазар и Лазарица изводили су посебан плес, а остале учеснице су их пратиле пјесмом којом су изражавале жеље за срећу и напредак куће и укућана. Поштујући традицију, Лазарице су даривали челни људи града Бијељина предвођени градоначелником Мићом Мићићем који је истакао да су овакве манифестације важне за очување српских народних традиција, јер млађе генерације упознају, а старије подсјећају на љепоту пјесама и игара које се преносе с кољена на кољено.

'Ако је судити по љепоти и раздраганости ове дјеце која су данас играла у нашем Граду, ова година ће бити родна и успјешна. Сваке године за Лазареву суботу на тргу је све више и лазарица и посматрача, што је најбоља потврда да је ова традиција добро прихваћена у нашем Граду', рекао је градоначелник Мићић.

Он је нагласио да Градска управа подржава не само овакве манифестације, него и остале активности СКУД–а „Семберија” и других културно–умјетничких друштава, те додао да ће наставити са оваквом праксом, јер је то један од најбољих начина да наша култура не само буде сачувана од заборавља, него да живи и наставља се кроз наредне генерације" (www.bijeljina.org/novosti/20382/64/Igrom-i-pjesmom-lazarice-najavile-rodnu-godinu-FOTO.html).

За прилагођавање наступима у ТВ емисијама осмишљен је и сценарио за дијалог између лазарица и домаћина који, рекло би се, нехотично памти прави разлог опстанка овог *обичаја буђења прољећа*:

„Лазарице: Примате ли лазарице?

Домаћин: Нешто сте ми пораниле ове године?!

Лазарице: Јој, не питајте, била дуга, хладна зима, све појели, дрва положили, голи и боси остали...” (http://www.skudlazarica.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=39&Itemid=59)

У „креативном” приступу КУД-а „Лазарица” из села Батковић, усмјереном ка „очувању овог обичаја”, нашла је своје мјесто и једна ласцивна пјесма (чији нам је текст дао Милан Гајић) коју на терену нисмо успјели да забиљежимо код „правих” каравлашких извођача²³, али која свакако доприноси атрактивности њиховог сценског наступа:

„[...] имаш момче градинче
Мећи руке под пазуке,
Па извади две јабуке
Па ти види какве су,
Јесу л' зреле ил' зелене
Таман добре за љубљење,
За љубљење и грлење.”

Изван фолклоризма²⁴ као доминантног концепта његове савремене егзистенције, обичај лазарице (или лазарке) изводе искључиво „Каравле” (Каравласи). У Батковићу и околини се, дакле, чува не само у форми обичаја, него и на репертоару културно-умјетничког друштва „Лазарица” које, разумије се, не инсистира на етничком маркирању извођача, али у медијском представљању самог обичаја инсистира на хришћанском, односно националном културолошком контексту (в. www.skudlazarica.com). Идентитетско консолидовање локалне заједнице око истовјетног симболичког средишта потврђује и изградња „спомен храма Светог мученика кнеза Лазара и свих светих муче-

23 Није, међутим, искључено да је некада могла бити саставни дио репертоара у дијелу намијењеном младићу, али за то нисмо нашли потврду.

24 Већ устаљени термин који се односи на тзв. „секундарну егзистенцију фолклора”, и употребљава како би означио функционисање фолклорних облика у околностима изван аутентичних. Дакле, у условима које одређују захтјеви комерцијалне или идеолошке природе (уз наглашавање комерцијалне, естетске или прагматичне функције). Фолклоризам се најчешће манифестује у естрадној, или у форми популарне културе, које могу бити искориштене у политичке или у туристичке сврхе.

ника српских” у кругу касарне Војвода Степа Степановић у Бијељини, која је „први војни спомен храм изграђен трудом војника и војсковођа Војске Републике Српске” (www.namjesnistvobijeljinsko.org; <http://m.infobijeljina.com/vijest.php?id=4824>).

Закључак

Обредна порука коју собом носе лазаричке поворке потиснута је на маргине каравлашке праксе, а њој иманентна поетика дара и уздарја, односно обредне узајамности сведена је на логику „зараде”. Виталност овог обичаја у спречи је са предузетништвом самих актера и њиховим осјећајем за практичну и рационалну димензију цијелог подухвата, који се ипак осмишљава у оквиру дискурса носталгије, али и медијски потенцираног наратива „о очувању традиције”.

Етнолози као да нису сасвим спремни за прихватање и вредновање друге и другачије егзистенције традиционалних форми које се прилагођавају друштвено-политичком и идеолошком контексту актуелног тренутка, у коме традицијска заједница није више одређена усменом комуникацијом и превентивном цензуром, и у коме социјалну кохезију диктирају неки други интереси. Уз изразито наглашене утилитарне аспекте, и сама идеја о заједништву и колективном напретку положена је у другачију функционалну раван, и подређена логици „измишљања традиције”, нарочито у смислу кохезије заједнице која, као најзначајнију саставницу, истиче културно памћење засновано на јулијанском календару и националним митовима. Истраживање каравлашких лазарица на почетку 21. вијека резултирало је закључком да је процес трансформације обредне у обичајну праксу одавно завршен. И обичајна пракса, међутим, има своје законитости и своје мијене, а њих, како изгледа, носиоци спонтано прихватају и одржавају, прилагођавајући их, руковођени лаичким тумачењима, концепту фолклоризма и масовне културе.

Истраживачу је тешко да избјегне закључак да је, у односу на идеалтипски модел лазаричког обреда који је обликован у окриљу компаративне етнографије, у питању идеолошки осмишљен концепт „употребе” нематеријалног културног наслеђа, при чему мишљење струке изгледа није било неопходно.

Табела 1

	Призрен (в. Златановић 2004)	Сурлица (в. Костић 1982)	Спришћка жупа (в. Закић 2010)
Вријеме	• уочи Лазареве суботе • Лазарева субота	• четвртак пред Лазареву суботу • петак уочи Лазареве суботе • Лазарева субота	Лазарева субота
Простор	у дворишту пред домовима	• у кући Лазара • у дворишту пред домовима	• у кући Лазара • у дворишту пред домовима
Учесници	7 или 9 дјевојчица 12–16 година	6 дјевојака 14–20 година	• 2 дјевојке 15–16 година • 2 дјевојчице 6–7 година
Улоге	• Лазар – старија и виша дјевојка дуге косе • Лазарица – дјевојка / Лазарче – најмања дјевојчица • Лазарице – осталих 5 или 7 дјевојака	• два Лазара (мушки и женски) – најстарије дјевојке • двије предњице • двије задњице – најмлађе и најниже дјевојке	• два лазара – старије дјевојке • две тупкачице – дјевојчице
Одјећа	• Све дјевојке су обучене у традиционало одијело • Лазар – перуником окићен шешир и перуником окићен бастан (штап). • Лазарица – покривена дишемом (танко платно) тако да јој се не види лице. • Лазарче – најмања дјевојчица најљепше обучена и окићена.	• Све дјевојке су обучене у традиционало одијело. На појас задјену црвену мараму и бијели пешкир. Носе кишобране који су замијенили сабље • Лазари имају шешире окићене вијенцем од цвијећа и обојеним кокошијим пером. • Лазарице главу повезују црвеном марамом као турбан.	Све дјевојке су обучене у бијеле извезене кошуље, окићене бисерима, са три црвене мараме око струка и са марамом на глави.
Радње	Уочи Лазареве суботе • припреме лазарица • уочи Лазареве суботе На Лазареву суботу • једење хљеба прије доласка лазарица • долазак пред кућу • игра и пјесма за кућу	Четвртак пред Лазареву суботу • сакупљање уз пјесму пред Лазаревом кућом • свечана вечера • подучавање о обичају • заједничко спавање у Лазаревој кући	• окупљање у лазаревој кући • полазак прије изласка сунца у тишини • игра и пјесма за окупљање лазарки • долазак пред кућу • игра и пјесма за улазак у дом • игра и пјесма за кућу

	• игра и пјесме за сваког члана породице • прикупљање дарова • опраштање	Уочи Лазареве суботе у Лазаревој кући • полазак прије изласка сунца у тишини • долазак на извор • игра и пјесма на извору • обредно умивање • игра и пјесма на њиви • долазак пред Лазареву кућу • игра и пјесма пред кућом • посипање житом • заједнички доручак у Лазаревој кући • прикупљање дарова • дизање, ломљење и једење погаче • збирање ложица (истовремено бацање кашика на сто) • полазак након што домаћица стави хљеб да се пече Уочи Лазареве суботе и на Лазареву суботу – обилазак кућа • долазак пред кућу • посипање житом • игра и пјесма за кућу • игра и пјесме за чланове домаћинства • прикупљање дарова • игра и пјесма за излазак из дома • игра и пјесма на пољу, њиви • игра и пјесма воћкама, орачу • враћање у Лазареву кућу на вечеру • игра и пјесма за завршетак опхода • игра и пјесма за сваку лазарицу понаособ (она игра а остале пјевају) • игра и пјесма за пчеле (само на крају задњег дана)	• игра и пјесме за домаћина и домаћицу • игра и пјесме за чланове домаћинства • игра и пјесме за орача и овчара • прикупљање дарова • игра и пјесма за излазак из дома • одлазак до Лазареве куће • игра и пјесма за растурање лазарки

Игра	Лазар стоји, Лазарица се окреће око своје осе у десно цупкајући ногама, а остале учеснице обилазе око ње.	• Игра на извору – Облик игре је солистички. Двије играчице окренуте једна према другој изводе ситне трупкајуће кораке. • Игра пред кућом и на ливади – Облик игре је полукруг. Играчице се држе за руке, пуштене низ тијело, збијене једна до друге и играју у десно уз поскакивања.	Тупкачице прошетају по три пута између лазара који пјевају.
Пјесма	• пјесме за кућу • пјесме за домаћина • пјесме за појединачне чланове домаћинства (невјести, момку, дјечи) • пјесме за орача • пјесме за терзију • пјесме за улазак у њиву • пјесме за поља, њиве • пјесме против змија	• пјесма за кућу • пјесме за појединачне чланове домаћинства (невјести, момку, дјечи) • пјесме за излазак из дома • пјесме за извор • пјесме за њиву • пјесме за ливаду • пјесме за орача • пјесме за завршетак опхода • пјесме за сваку лазарицу понаособ • пјесме за пчеле	• пјесме за окупљање лазарки • пјесме за улазак у дом • пјесме за кућу • пјесме за домаћина и домаћицу • пјесме за појединачне чланове домаћинства (младенцима, младој снаши, трудној снаши, дјевојци, момку, дјетету у колијевци) • пјесме за орача, • пјесме за овчара • пјесме за излазак из дома • пјесме за растурање лазарки
Дарови	• храна и новац • пешкир (ако је у кући током године био радостан догађај)	• новац • негдје пасуљ, јаја и друга храна	-
Сусрет	Сусрет се избјегавао.	Ако се сретну размјењују новац и не смију да се преброје.	-
Вјеровања		Биће града ако се сусретну лазаричке поворке.	-
Радње	Не посјећују се породице у жалости. Домаћица их дарује ако их сретне.	-	Не пјева се пред ожалошћеним домовима. Само се сакупљају дарови.

Табела 2

	Каравласи – етнографски записи (в. Филипеску, 1907)	Каравласи – етнографски записи (Панић-Кашански, 2011, 2013)	Каравласи – теренско истраживање Дигитални архив Филолошког факултета Бања Лука (Батковић 2013)
Вријеме	Од Лазареве суботе па наредних 8-14 дана	ускршњи пост до Лазареве суботе	Од друге седмице ускршњег поста до Лазареве суботе
Простор	у кући или пред кућом	у кући или пред кућом	у кући или пред кућом
Учесници	3–5 дјевојака од којих је Лазарица дјевојка која ће се те године удати	3 учесника (најчешће из исте породице) • старија жена пјевачка пратња • неудата и невина дјевојка Лазарица која игра • свирач	3–4 учесника • 1–2 старије жене пјевачка пратња • неудата и невина дјевојка Лазарица која игра • свирач
Улоге	-	-	-
Одјећа	-	Свечано и лијепо обучени. Лазарица је накићена (мараме, цвијеће, накит).	Лијепо обучени у савремена чиста одијела.
Радње	• долазак пред кућу • игра и пјесма • љубљење домаћинове руке • прикупљање дарова • одлазак	• долазак пред кућу и обраћање домаћици • лазаричка игра и пјесма • љубљење дјевојке • љубљење домаћина у руку • сједну док се припреми дар • прикупљање дарова • одлазак	• долазак пред кућу и обраћање домаћици • лазаричка игра и пјесма • прикупљање дарова • одлазак
Игра	Дјевојке које пјевају направе круг око Лазарице која игра у мјесту.	Играчица импровизује и важно је само да игра у мјесту.	Лазарка игра у мјесту (ситно трупкање ногама у мјесту) и окрене се на стих <i>Обрни се Лазаре</i> , а пјевачка и музичка пратња стоји иза или поред ње.
Пјесма	пјесма за кућу (ова кућа богата)	пјесма за кућу (ова кућа богата)	• пјесма за кућу (ова кућа богата) • пјесма за невесту

Дарови	• текстил (пешкири и мараме) • новац Лазарица прикупља све себи за рухо за удају.	• текстил (пешкири и мараме) и накит за Лазарку • храна • новац	• текстил (метража, мараме, чарапе) • храна (јаја, кафа, ракија, брашно, пасуљ) • новац Равноправно дијеле сви учесници.
Сусрет	-	Ако се сретну двије групе заједно заиграју и зацјевају	-
Вјеровања	-	• „нечиста“ Лазарка ће изазвати лед који ће побити усјеве • сусрет двије лазаричке групе пред нечијом кућом је повољан знак за домаћинство	Град ће побити усјеве уколико неко не прими Лазарице
Забране	-	-	Не пјева се пред рушним кућама (куће у жалости).

Транскрипт 1:

Село Ситнеш Мали налази се у централном дијелу општине Србац, два километра јужно од општинског центра. Смјештено је на магистралном путу Прњавор–Србац–Градишка. Према попису из 1991. године у селу је живјело 490 становника од којих се 97% изјашавало као Срби. Поред српског становништва данас значајан удио у становништву Ситнеша Малих чине Каравласи. За себе кажу да су црни Срби православци који имају исте обичаје: крсну славу, вјенчања, крштења, сахране. Преко 90% Каравлаха из Ситнеша Малог живи у аустријској покрајини Фоларбег. Захваљујући одласку на привремени рад у иностранство, они су изградили модерне куће и створили услове за нормалан живот. За вријеме љетњих одмора, у селу их се окупи преко три стотине.

Саговорници: Ђука (1927) и њен син Јово, који живи с њом у истом домаћинству (неожењен).

Околности: Разговор водила Јеленка Пандуревић у дворишту куће Ђукиног другог сина, гастарбајтера, у Ситнешима Малим, на Лазареву суботу 2012. године.

Напомена: Разговор тешко иде, јер је у дворишту присутно мноштво рођака пристиглих из иностранства за празнике, што уз присуство истраживача, двоструко нарушава Ђукину усамљеничку свакодневицу.

Ј: Јеси ти ишла у ту лазарку?

Ђ: Јесам.

Ј: С ким си ишла?

Ђ: Ишла сам ја, имала сам снају и једну цуру. Она је у Аустралији, а снаја је умрла. Па смо ишли вако по кућама.

Ј: И све три пјевате?

Ђ: Једна игра, а двије пјевају.

Ј: Аха. Јел се обучете, дотјерате се?

Ђ: Ааа ух!

Ј: Како?

Ђ: Па кад нас виде народ, вако из кућа, видиш. А они тамо сију кромпир. У ова доба се сије кромпир, лук, све пусти и ево их.

Ј: И иду. Радују ли вам се?

Ђ: Радују.

Ј: Воле да дођете?

Ђ: Јоој... По два пута оће да игра лазарица! Дај. Ђе год има јаја, на тавану.

Ј: Све вам дају?

Ђ: Све скидају и носе, само да виде лазрицу?

Ј: А јесте ви мало ишле да момке гледате, по кућама?

Ђ: А јоој!

Ј: Јел то?

- Ш: Јој, секо, што је била једна, па та је се, није се могла ока нагледати кад се обуче.
- Ј: Тако лијепа?
- Ђ: Имала је робу лијепу. Кад се обуче и дође...
- Ј: А каква јој је роба била?
- Ђ: То се направи на машину.
- Ј: Каква?
- Ђ: Роба, широка.
- Ј: Јел оваква?
- Ђ: Свакака боја, свакака боја. И шарено и црвено, све.
- Ј: А на главу?
- Ђ: А на главу има венац.
- Ј: Какав вијенац?
- Ђ: Од. Јеси видјела на пијацу оне руже што су за продају?
- Ј: Ааааа, шарене. А како се чешља?
- Ђ: Чешља се. Ако има плетенице, онда се чешља и плетенице оне спусти.
- Ј: И то само иду жене, цуре?
- Ђ: Цуре. Вамо послије су ишле и младе, само се обуче.
- Ј: Направи се да је цура. А јесу ли мужеви бранили?
- Ђ: Ма нису. Кад су бранили мужеви. Нису, шта ће бранити. Идемо. Ишли смо по једну евту дана. Осам дана.
- Ј: Куд сте тако дуго ишли?
- Ђ: Па по кућама.
- Ј: По селима?
- Ђ: По селу. На пример Ситнеши. Иза овог села има Лијевче поље. Има Каоци. Има вамо. Свуда смо ишли.
- Ј: Гдје будете? Гдје спавате тих седам дана?
- Ђ: На пример, сад дођеш код мене и замолиш за преноћиште.
- Ј: И дају?
- Ђ: Кааако!
- Ј: Вољели?
- Ђ: Није то било ко данас.
- Ј: Јел само ту једну пјесму имате и то „Ова кућа богата” и стално то исто пјевате?
- Ђ: Исту пјесму пјевамо.
- Ј: Ајд још једном отпјевај.
- Ђ: Дугачко, има тог оооо.
- Ј: Ајд још једном.
- Ђ: Па то је једна пјесма. Сада да имам ја још једну са собом која зна. Има тога пјесма колко оћеш.
- Ј: Ајде, ајд пробај. Баш бих вољела да запамтим.
- Ђ: Волела би да запамти. Пиши.
- Ј: Ево пишем.
- Ђ: Ова кућа богата

пуна равна дуката
и иљаду овцама
овцама и козама
и шарене јаганце
шарене се рогове
колико је режњића
још највише кезмића
сваке сјеме грашице
да им је за здрављице
и бијело јајице
да им је за задрављице
колико је режњића
поживи дјечица

Ј: Колико је режњића, чега?

Ђ: Сланине.

Транскрипт 2:

Село Батковић се налази у сјеверном дијелу општине Бијељина. Од општинског центра је удаљено дванаест километара. Формално је подијељено на шест заселака: Марићи, Гајићи, Клис, Липовица, Каравласи и Гојсовац (Ćosić 2011: 5), мада је практично подијељено на два дијела: каравлашки и српски, при чему каравлашки дио чини заселак Каравласи са доминантним каравлашким становништвом, док је у осталим засеокима доминантно српско становништво. Према попису из 1991. године у селу је живјело 3483 становника од којих се 92% изјашавало као Срби, а 5% као остали. Према подацима са терена у Батковићу је 2011. године живјело око 6500 становника у око 1200 кућа. У двјестотињак породица живјело је између 800 и 900 Каравлаха, док су Срби чинили већину од преко 5000 становника Батковића (Ćosić 2011: 5). Већина Каравлаха је на привременом раду у иностранству (углавном у Шведској) или се баве издавањем земље у најам и свирањем на прославама и весељима.

Саговорници: Остоја (1937), рођен у Батковићу, и његова супруга Десанка (1941), рођена у Батковићу .

Околности: Разговор водила Ирена Медар-Тањга 25. 04. 2013. године у селу Батковић (код Бијељине).

Напомена: Помоћник приликом организовања терена и приликом вођења разговора Дејан Ћосић, етнолог из Бијељине.

О: Добили смо у Лазарице (ракију)

Д: Били смо у Лазарице.

- И: Кад, ко је ишао, хоћете ми то испричати?
Д: Скоро неће, у недељу. Нас двоје и Лазарица и још једна жена.
ДЂ: И Добрила, јел?
Д: Није Добрила. Из оне мале. Како се зове?
И: Ви сте са њом ишли? Гдје сте ишли?
Д: Ишли смо у Дворове, у Тријешницу, у Даздарево, тамо.
И: И како изгледа то?
Д: Па смо, па смо донијели по четрест и три марке по талу и дала нам жена двије литре ракије. И јабука су нам дали пошто имају њиов воћњак. И тако ето.
И: Значи овдје има лазарица у овом крају? И увијек их је било. Јел било некад да је прекинуто, да нису ишле?
Д: Да има, има ја. Није било. Увијек
И: Кад оне крећу у те обиласке?
Д: Пааа, ова Јованка, она креће одма друге-треће ефте поста, а сад кад треба да се иде нема ђе. Све је прошла она, пошто иду Добрила и Јованка, пјевају, са колима. Нају кола и они су тамо ш њима, а ми идемо са бициклама. Боље рачуна имамо, нег да платим возача и гориво и у талу с нама. Од чега ми је то?
ДЂ: Хоћете ли ићи у град?
Д: Хоћемо, на Лазаров дан.
И: А у колико сати је то у граду, кад буде?
Д: Пааа, то се иде од седам се иде од куће.
И: Изјутра?
Д: Ја. Онда до један-два сата, три.
И: Јел има пред општином неки програм?
Д: Па има, има. БН снима Лазарице, ја.
[...]
И: И гдје се ви нађете, како се договорите?
Д: Па договоримо. Она доже овдје и ми крећемо одавде.
И: Крећете и идете од куће до куће?
Д: Ја, ко није рушан прима. Ко је рушан, дарује лазарицу и тако.
И: А знате ли што се те лазарице тако зову, шта ви кажете зашто је то тако?
Д: Па стара традиција.
И: Традиција.
Д: Ја, традиција. Није што ми сад немамо или не знам шта. То је таки тај обичај, ја. И прима народ, воли.
И: А колико људи буде у тим лазарицама, колико их иде?
Д: Група
И: Група од колико?
Д: Било је прије више група, а сад нема. Сад Јованка и ми, ето.
И: А вас колико је било? Аница, ви...
Д: Нас четворо.
И: Вас четворо.

ДЂ: Колико Аница има година, она је дијете?

Д: Има петнаест година.

ДЂ: Мало буцка, јел тако?

Д: Јест јест.

И: А јел има неко правило колико пута смије ићи неко у тим лазарицама, у тој групи? Ил може колико хоће?

Д: Не.

И: Него.

Д: Што више то више на талове иде, а што мање то је боље. Више се заради.

И: Онда је боље да мало има. А кад се направи нека група која иде у лазарице, јел она и догодине опет иде иста?

Д: Па, ако оће да иде море, а ако неће онда нађеш другу лазарицу.

И: Ко је лазарица, како се нађе лазарица?

Д: Па да вам кажем, слабо их има сад. Једва смо нашли. Немаш с ким.

И: Јел мора бити дјевојка да је лазарица?

Д: Да дјевојка.

И: Не може бити жена, удата?

Д: Не море бити жена.

И: А може ли свака дјевојка бити лазарица?

Д: Па може ако хоће. Већ ова Добрилина, она се стиди. Неће да иде, срамота је момака, а иде у школу. Прoшле године смо били ш њом.

[...]

И: Значи мора се лијепо уредити?

Д: Да, љепо и шминка и коса. Овај, правиш фризуру. Није то тако само ајд. Овако да идем. Нема ти пара да идем.

И: И сви се морају уредити.

Д: Ја, ја.

И: А реците ми и дјевојка мора да се уреди.

Д: Ја, али ова Аница баш нема ту гардеробу. И мало... Ал на лазарев ћу јој рећи. Самном не можеш вако ићи. Има блузу и овда флеке. То ја не волим тако.

И: Да да. А јел носите нешто још са собом кад идете у лазарице? Јел битно само да се обучете ил имате нешто што се мора понијети са собом?

Д: Имамо корпу, цегер. Дају јаја, пара. Добија лазарка бомбоњеру.

О: Шећера, кафу.

И: А реците ми, јел има неко ко је вођа у тој групи, ко је главни.

Д: Нас двоје смо главни.

И: Ко од вас двоје, хаххах?

Д: Па већином ја. Ја водим групу ђе треба, ђе знам, на познанство се иде и тако.

Транскрипт 3:

Саговорници: Јованка (1939), рођена у Батковићу, комшиница Добрила (1977), рођена у Убу у Србији и њена ћерка Маја (1997). Разговор водила Ирена Медар-Тањага 25. 04. 2013. године у селу Батковић (код Бијељине),

И: Вас иде четворо. Јел некад било више?

Ј: Не не. Возач што вози је пети.

И: А зашто само толико?

Ј: Пааа не може више стат у кола. Аа прије смо ишли с бициклима. Петоро. Прије, кад сам ја била лазарица. Прије смо ишли с бициклима, а сад с колима. Сад је други систем.

И: Кад кренете, као се обучете.

Ј: Овако се обучемо, да не будеш прљава. Нисмо ми као они да облачимо оне моде. То само фолклор ради.

[...]

И: Јел се ви договорите прије него што кренете којим ћете путем ићи?

Ј: Ја ја.

И: И у које ћете куће ући?

Ј: Јаа ја.

И: Јел улазите у све куће?

Ј: Ја.

И: И каравлашке и српске?

Ј: Ја ја све све.

И: Муслиманске?

Ј: Не не, не прима ни до капије Србина, каки то.

[...]

И: Знате ви гдје су те боље куће у које треба ићи?

Д: Да.

Ј: Бирамо.

Д: Каже сад кад смо били овда кроз Калаврасе, ми смо пола куће, знаш оно. Бирамо куће, знаш у којима.

Ј: Има пара.

Д: Није нам проблем. Кад имам пара могу да купим све, разумеш. Тако да...

И: А хоћете бити у суботу у Бијељини?

Д: Аха.

И: Хоћете ли ићи исто по кућама?

Д: По кућама.

И: А хоћете ли доћи пред општину, на крају?

Д: Неее не ми тамо не идемо.

И: Зашто?

- Д: Па ето, од куд знам. Буду још, ја мислим, цуре ове, млађе генерације које долазу. Оне су обучене и с корпама, ту стављају мараме, нашминкане, фризуре.
- И: Јесу ли оне из фолклора цуре?
- Д: Па тако слично, али исто као то певају, те лазарице, и оне. Ми смо наишли на њиа, у Бијељуну, кад они се припремају. Кажу идеу пред општином лазарице. А ми идемо по кућама.
- И: Па одакле су те цуре, јесу ли из Бијељине?
- Д: Па ја мислим да јесу из Бијељине.
- И: Јесу ли Каравласи?
- Д: Нису. Носе корпу, као јаја скупљају и тако то.
- И: А ви ћете значи ићи од куће до куће?
- Д: Да, по кућама.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ / REFERENCE LIST

- Agapkina 2002: Т. А. Agapkina *Mifopojeticheskie osnovy slavjanskogo narodnogo kalendarja*, Moskva: Vesenne-letnij cikl, Indirik. [orig.] Агапкина 2002: Т. А. Агапкина *Мифологические основы славянского народного календаря*, Москва: Весенне-летний цикл, Индирик.
- Antoniјевић 1982: D. Antoniјевић, *Obredi i obicaji balkanskih stocara*, Beograd: Balkanološki institut SANU, posebna izdanja, knjiga 16. [orig.] Антонијевић 1997: Д. Антонијевић, *Обреди и обичаји балканских сџочара*, Београд: Балканолошки институт САНУ, посебна издања, књига 16.
- Antoniјевић 1997: D. Antoniјевић, *Dromena*, Beograd: Balkanološki institut SANU, posebna izdanja, knjiga 72. [orig.] Антонијевић 1997: Д. Антонијевић, *Дромена*, Београд: Балканолошки институт САНУ, посебна издања, књига 72.
- Asman 2011: J. Asman, *Kultura pamćenja: pismo, sećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*, Preveo s nemačkog Nikola B. Cvetković, Beograd: Prosveta. [orig.] Асман 2011: Ј. Асман, *Култура памћења: писмо, сећање и политички идентитет у раним високим културама*, Превео с немачког Никола Б. Цветковић, Београд: Просвета.
- Bandić 1978: D. Bandić, „Kolektivni seoski obred kao kulturni fenomen”, *Novopazarски zbornik*, број 2, Нови Пазар, стр. 111–120. [orig.] Бандић 1978: Д. Бандић, „Колективни сеоски обред као културни феномен”, *Новопазарски зборник*, број 2, Нови Пазар, стр. 111–120.
- Boјm 2005: S. Boјm, *Budućnost nostalgije*, Beograd: Geopoetika. [orig.] Бојм 2005: С. Бојм, *Будућност носталгије*, Београд: Геопоетика.
- Bošković 2003: L. Bošković, „Mit u jeziku – zmaj, zmija, lazarice (fragmenti)”, *Jedinstvo nauka danas*, zbornik radova sa naučnog skupa održanog 6-8. novembra 2003, Banja Luka: Filozofski fakultet, str: 329–343. [orig.] Бошковић 2003: Л. Бошковић, „Мит у језику

- змај, змија, лазарице (фрагменти)”, *Јединство наука данас*, зборник радова са научног скупа одржаног 6–8. новембра 2003, Бања Лука: Филозофски факултет, стр: 329–343.
- Ćosić 2011: D. Ćosić, *Karavlas i Semberiji*, Bijeljina: Muzej Semberije, katalog. [orig.] Ћосић 2011: Д. Ћосић, *Каравласи у Семберији*, Бијелина: Музеј Семберије, каталог.
- Digitalni arhiv Filološkog fakulteta Banja Luka (Javorani 2012, Sitneš Mali 2012, Batković 2013)
- Dragičević 1907: Т. Драгићевић, „Народне празновјерице”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, sveska XIX, Sarajevo, str. 331–333.
- Dorđević 1907: Т. Dorđević, „Dve rumunske knjige o Rumunima u Bosni i Hercegovini”, *Srpski književni glasnik*, Knj. XVIII, sv. 5, Beograd, str. 377–380. [orig.] Ђорђевић 1907: Т. Ђорђевић, „Две румунске књиге о Румунима у Босни и Херцеговини”, *Српски књижевни гласник*, Књ. XVIII, св. 5, Београд, стр. 377–380.
- Dorđević 1933: Т. Dorđević, „Обичаји у Цигана”, *Naš narodni život*, Knjiga sedma, Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona, str. 68–110. [orig.] Ђорђевић 1933: Т. Ђорђевић, „Обичаји у Цигана”, *Наш народни живот*, Књига седма, Београд: Издавачка књижевна књижарница Геце Кона, стр. 68–110.
- Filipesku 1907: Т. Filipesku (uz prinose Tome Dragičevića), „Karavlaška naselja u Bosni i Hercegovini – etnografsko-antropogeografsko proučavanje”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, sveska XIX, Sarajevo, str. 78–101, 215–241, 335–357. [orig.] Филипеску 1907: Т. Филипеску (уз приносе Томе Драгићевића), „Каравлашка насеља у Босни и Херцеговини – етнографско-антрополошко проучавање”, *Гласник Земалског музеја Босне и Херцеговине у Сарајеву*, свеска XIX, Сарајево, стр. 78–101, 215–241, 335–357.
- Filipović 1969: М. Filipović, „Prilozi etnološkom poznavanju sjeveroistočne Bosne”, *Grada*, knjiga XVI, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 12, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti BiH.
- Golemović 2001: D. Golemović, „Romi kao važan faktor života srpske obredne prakse”, *Novi zvuk - internacionalni časopis za muziku*, iss 17, Beograd, str. 39–47. [orig.] Големовић 2001: Д. Големовић, „Роми као важан фактор живота српске обредне праксе”, *Нови звук - интернационални часопис за музику*, исс 17, Београд, стр. 39–47.
- Gusev 1994: V. Gusev, „Dialectics of Magic and Aesthetic Functions in the Spring Rituals of the Southern Slavs”, *The Magical and Aesthetic in the Folklore of Balkan Slavs*, Belgrade, p. 91–98.
- Hobsbom, Terens 2011: E. Hobsbom, R. Terens, *Izmišljanje tradicije*, drugo izdanje, Preveles engleskog Slobodanka Glišić i Mladena Prelić, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Ilić 2010: М. Ilić, „Ideologija nostalgije u etnolingvističkom intervjuu”, *Etno-antropološke sveske*, broj 15, ns 4, Beograd: str. 65–55.
- Ivanović-Barišić 2007: М. Ivanović-Barišić, *Kalendarski praznici i običaji u podavalskim selima*, Beograd: Etnografski institut SANU, posebna izdanja, Knj. 59. [orig.] Ивановић-Баришић 2007: М. Ивановић-Баришић, *Календарски празници и обичаји у подавалским селима*, Београд: Етнографски институт САНУ, посебна издања, Књ.59.
- Jokić 2006: J. Jokić, „Motiv oslepljivanja zmije u jeremijskim pesmama: od magijsko-ritualne prakse do poetskog teksta”, *Žanrovi srpske književnosti*, zbornik, Novi Sad: Filozofski

- fakultet, str. 5–21. [orig.] Јокић 2006: Ј. Јокић, „Мотив ослепљивања змије у јеремијским песмама: од магијско-ритуалне праксе до поетског текста”, *Жанрови српске књижевности*, зборник, Нови Сад: Филозофски факултет, стр. 5–21.
- Jovanović 2010: В. Јовановић, „Сакупљачки рад Ивана Степановића Јастребова међу Србима са Косова и Метохије у XIX веку”, *Međunarodni tematski zbornik Kosovo i metohija u civilizacijskim tokovima*, Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini, str. 151–165. [orig.] Јовановић 2010: В. Јовановић, „Сакупљачки рад Ивана Степановића Јастребова међу Србима са Косова и Метохије у XIX веку”, *Међународни тематски зборник Косово и метохија у цивилизацијским токовима*, Kosovska Mitrovica: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, стр. 151–165.
- Kajmaković 1974: R. Kajmaković, „Semberija – etnološka monografija”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, etnologija, nova serija, sveska XXIX, Sarajevo, str. 5–122.
- Kajmaković 1978: R. Kajmaković, „Narodni običaji stanovništva Dervente”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, etnologija, nova serija, sveska XXX/XXXI, Sarajevo, str. 51.
- Kajmaković 1983: R. Kajmaković, „Zmija u godišnjim običajima Srba u Bosni i Hercegovini”, *Narodno stvaralaštvo*, br. 2–4, Beograd, str. 65–72. [orig.] Кајмаковић 1983: Р. Кајмаковић, „Змија у годишњим обичајима Срба у Босни и Херцеговини”, *Народно стваралаштво*, бр. 2–4, Београд, стр. 65–72.
- Karanović, Katić 1987: Z. Karanović, V. Katić, „Kraljice u Vojvodini, obredna praksa i folklorizam”, *Proleće na čenejskim salašima*, knj. 3, Novi Sad, str. 156–164.
- Karadžić 1987: V. S. Karadžić, *Srpski rječnik* (1818). Beograd: Prosveta. [orig.] Караџић 1987: В. С. Караџић, *Српски рјечник* (1818). Београд: Просвета.
- Katičić 1989: R. Katičić, „Hoditi-roditi: tragom tekstova jednog praslavenskog obreda plodnosti”, *Studia Ethnologica*, I, Zagreb, str. 45–63.
- Kostić 1982: P. Kostić, „Lazarice u selu Surlici, prilog razmatranju porekla i suštine ženskih obrednih povorki”, *Glasnik Etnografskog muzeja*, Knj. 46, Beograd: str. 9–40. [orig.] Костић 1982: П. Костић, „Лазарице у селу Сурлици, прилог разматрању порекла и суштине женских обредних поворки”, *Гласник Етнографског музеја*, Књ. 46, Београд, стр. 9–40.
- Kovačević 1978: I. Kovačević, „Socijalni sadržaj običaja o Lazarevoj suboti”, *Etnološke sveske 1*: Beograd, str. 123–131.
- Kovačević 1985: I. Kovačević, *Semiologija rituala*, Beograd: Prosveta.
- Kulišić i dr. 1970: Š. Kulišić, *Srpski mitološki rečnik*, Beograd: Etnografski institut SANU. [orig.] Кулишић и др. 1970: Š. Кулишић, *Српски митолошки речник*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Ljubinković 1996: N. Ljubinković, „Mitološka osnova jeremijskih pjesama – Jeremije /Jeremijindan)”, *Mit - zbornik radova*, Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 679–690. [orig.] Љубинковић 1996: Н. Љубинковић, „Митолошка основа јеремијских pjesama – Jeremije /Jeremijindan)”, *Мит - зборник радова*, Нови Сад: Филозофски факултет, стр. 679–690.

- Marjanović 2008: V. Marjanović, *Maske, maskiranje i rituali u Srbiji*. Beograd: Etnografski muzej. [orig.] Марјановић 2008: В. Марјановић, *Маске, маскирање и ритуали у Србији*. Београд: Етнографски музеј.
- Milošević-Dorđević 1971: N. Milošević-Dorđević, *Zajednička tematsko-sižejna osnova srpskohrvatskih neistorijskih epskih pesama i prozne tradicije*, Beograd: Filološki fakultet Beogradskog univerziteta. [orig.] Милошевић-Ђорђевић 1971: Н. Милошевић-Ђорђевић, *Зажедничка тематско-сижејна основа српскохрватских неисторијских епских песама и прозне традиције*, Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета.
- Pandurević 2012: J. Pandurević, „Nasharovanist odnietyi metafori. Golos ta slozi yak axis mundi Narodna tvorichist ta etnologiya”, *Serbska folkloristika 2/2012*, Kiev: Natsiionalna akademiya nauk Ukrayini, Institut mistetstvoznavstva, folkloristiki ta etnologiyi im. M. T. Rilskogo, str. 45–50. [orig.] Пандуревич 2012: Ј. Пандуревич, „Нашарованість однієї метафори. Голос та слъози як axis mundi Народна творичість та етнологія”, *Сербська фольклористика 2/2012*, Київ: Національна академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, стр. 45–50.
- Panić-Kašanski 2003: D. Panić-Kašanski, „Lazarice”, *Baštinar* – Glasilo Udruženja za njegovanje srpskog kulturno-istorijskog nasljeđa „Baštinar” Brčko, godina I, broj 1, Brčko, str. 36–40. [orig.] Панић-Кашански 2003: Д. Панић-Кашански, „Лазарице”, *Баштинар* – Гласило Удружења за неговање српског културно-историјског наслеђа „Баштинар” Брчко, година I, број 1, Брчко, стр. 36–40.
- Panić-Kašanski 2011: D. Panić-Kašanski, „Među Karavlasima u Gornjoj Maoči (Fatovima)”. *Baštinar* – Glasilo Udruženja za njegovanje srpskog kulturno-istorijskog nasljeđa „Baštinar” Brčko, godina IX, broj 17, Brčko, str. 67–82. [orig.] Панић-Кашански 2011: Д. Панић-Кашански, „Међу Каравласима у Горњој Маочи (Фатовима)”. *Баштинар* – Гласило Удружења за неговање српског културно-историјског наслеђа „Баштинар” Брчко, година IX, број 17, Брчко, стр. 67–82.
- Panić Kašanski 2011a: D. Panić Kašanski, *Igračica ili kolo – tradicionalne narodne igre iz brčanskog kraja*, Etnološka biblioteka, posebna izdanja, knjiga 5, Beograd. [orig.] Панић Кашански 2011а: Д. Панић Кашански, *Играчица или коло – традиционалне народне игре из брчанског краја*, Етнологска библиотека, посебна издања, књига 5, Београд, Брчко: Српски генеалогски центар, *Баштинар*.
- Pavković 1957: N. Pavković, „Karavlasli i njihovo tradicionalno zanimanje”, *Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne*, Knj. 1, Tuzla, str. 103–126.
- Petrović 1927: Ž. P. Petrović, „Lila, olalija i srodni običaji”, *Glasnik Etnološkog muzeja*, knjiga 2, tom II, Beograd: str. 4–17. [orig.] Петровић 1927: Ж. П. Петровић, „Лила, олалија и сродни обичаји”, *Гласник Етнологског музеја*, књига 2, том II, Београд, стр. 4–17.
- Pećo 1925: LJ. Pećo, „Обичаји и веровања из Босне”, *Srpski etnografski zbornik*, Knj. 32, Beograd, str. 359–416.
- Plotnikova 2004: A. Plotnikova, *Etnolingvističeskaja geografiya Juzhnoj Slavii*, Moskva: „Indirik” [orig.] Плотникова 2004: А. Плотникова, *Этнолингвистическая география Южной Славии*, Москва: „Индирик”.

- Sikimić 1994: В. Sikimić, „The etymological magic and the etymology of text”, *The Magical and Aesthetic in the Folklore of Balkan Slavs*, Belgrade: pp. 77–84.
- Sikimić 2008: В. Sikimić, „Karavlaachs in Bosnia and Herzegovina today”, in: *The Romance Balkans*, Collection of papers presented at the international conference The Romance Balkans, 4–6 November 2006. Edited by Biljana Sikimić and Tijana Ašić. Belgrade: Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts: pp. 227–247.
- Tolstoj 1995: N. I. Tolstoj, *Jezik slovenske kulture*, izbor i pogovor Ljubinko Radenković, prevelaa Ljudmila Joksimović, Niš: Prosvjeta. [orig.] Толстој 1995: Н. И. Толстој, *Језик словенске културе*, избор и поговор Љубинко Раденковић, превелаа Људмила Јоксимовић, Ниш: Просвета.
- Vasić 2004: О. Vasić, *Tragovi: etnokoreologija*, Beograd. [orig.] Васић 2004: О. Васић, *Трагови: етнокорелологија*, Београд.
- Zakić 2007: М. Zakić, *Rekonstrukcija lazaričkog ophoda u Srbiji*. [orig.] Закић 2007: М. Закић, *Реконструкција лазаричког опхода у Србији*. www.svevlad.org.rs/bajoslovlje/konferencija/zakic_ophod.html, pristupljeno 5. 04. 2016. godine
- Zakić 2009: М. Zakić, „Komplementarnost poetskog i muzičkog sistema u obrednim ophodima domova”, *Muzikologija*, Knj. 9, Beograd: Muzikološki institut SANU, str. 133–152. [orig.] Закић 2009: М. Закић, „Комплементарност поетског и музичког система у обредним опходима домова”, *Музикологија*, Књ. 9, Београд: Музиколошки институт САНУ, стр. 133–152.
- Zakić 2010: М. Zakić, „Lazaričke pesme iz Siriničke župe”, *Međunarodni tematski zbornik Kosovo i metohija u civilizacijskim tokovima*, Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini, str. 123–136. [orig.] Закић 2010: М. Закић, „Лазаричке песме из Сириничке жупе”, *Међународни тематски зборник Косово и метохија у цивилизацијским токовима*, Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, стр. 123–136.
- Zakić 2011: М. Zakić, „Intertekstualnost lazaričkog obrednog sistema u jugoistočnoj Srbiji”, *Etno-kulturološki zbornik*, Knj. XI, Svrljig, str. 95–115. [orig.] Закић 2011: М. Закић, „Интертекстуалност лазаричког обредног система у југоисточној Србији”, *Етнокултуролошки зборник*, Књ. XI, Сврљиг, стр. 95–115.
- Zečević 1973: S. Zečević, *Elementi naše mitologije u narodnim običajima uz igru*, Radovi V, Zenica: Muzej grada Zenice.
- Zečević 1983: S. Zečević, *Srpske narodne igre: poreklo i razvoj*, Beograd: “Vuk Karadžić”, Etnografski muzej. [orig.] Зечевић 1983: С. Зечевић, *Српске народне игре: порекло и развој*, Београд: „Вук Караџић”, Етнографски музеј.
- Zlatanović 2004: S. Zlatanović, „U potrazi za izgubljenim kontekstom: lazariice u Prizrenu”, *Izbešličko Kosovo*, Liceum 8, Kragujevac: Univerzitet u Kragujevcu i Centar za naučna istraživanja SANU, str. 11–18. [orig.] Златановић 2004: С. Златановић, „У потрази за изгубљеним контекстом: лазарице у Призрену”, *Избегличко Косово*, Лицеум 8, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу и Центар за научна истраживања САНУ, стр. 11–18.

Zlatanović 2013: S. Zlatanović, „Srpska zajednica u Gnjilanu: diskurs nostalgije urbane enklave”, *Glasnik etnografskog instituta SANU*, Knj. LXI (2), Beograd: Etnografski institut SANU, str. 67–82. [orig.] Златановић 2013: С. Златановић, „Српска заједница у Гњи-лану: дискурс носталгије урбане енклаве”, *Гласник етнографског института САНУ*, Књ. LXI (2), Београд: Етнографски институт САНУ, стр. 67–82.

<http://m.infobijeljina.com/vijest.php?id=4824>, 7. 5. 2016.

www.bijeljina.org/novosti/20382/64/Igrom-i-pjesmom-lazarice-najavile-rodnu-godinu-FOTO.html, 7. 5. 2016.

www.media.rtv.rs/sr_ci/dokumentarni-ponedeljak/19486, 10. 5. 2016.

www.namjesnistvobijeljinsko.org, 7. 5. 2016.

www.nkns.rs, 7. 3. 2016.

www.opstinaugljevik.net/loc/index.php/sr/component/content/article/88-2016/1263-2016-04-23-19-00-50.html, 2. 5. 2016.

www.skudlazarica.com, 1. 4. 2016.

<http://www.srbijuvolimo.rs/moja-srbija/tradicija/item/303-vrbica-povorke-lazarica,stariobi%C4%8Daji.html>, 1. 4. 2016.

Jelenka J. Pandurević

Irena L. Medar-Tanjga

THE JOURNEY OF KARAVLAH LAZARICE: TRADITION BETWEEN IDENTITY, NOSTALGIA AND ENTREPRENEURSHIP

Summary

The paper presents the results of comparative analysis of ethnographic materials and contemporary fieldwork in the villages Sitneši Mali (Srbac) and Batković (Bijeljina municipality) inhabited by Serb and karavlah population. The interview recorded in Sitneši Mali is directed towards the narrative reconstruction of the discourse of nostalgia, while material recorded in Batković (interviews, audio and video) represents the contemporary practice, as well as performance-based folklorism. The description is based on the perception from the perspective of participants and narrative constructions within the media discourse.

The ritual messages carried by lazarice processions is pushed to the margins of karavlah practice and its immanent poetics of exchange is reduced to the logic of "earnings". The importance of this custom is associated with entrepreneurship of the people involved and their sense of the practical and rational dimension of the whole enterprise, which is still arranged within the discourse of nostalgia, but also within the narrative "of preserving tradition" potentiated by media.

With a distinctly accented utilitarian aspects, the very idea of unity and collective progress is placed within a different functional plane and subjected to the logic of "invented traditions", particularly in terms of community cohesion which, as a significant component, highlights the

cultural memory based on the Julian calendar and national myths. The researcher finds it difficult to avoid the conclusion that, in relation to the ideal-typical model of lazariçe ceremony, there is ideologically conceived concept of "use" of intangible cultural heritage in the context of folklorism, although the authentic karavlah practice is the testimony of the natural process of decomposition and duration.

Key words: Lazarice procession, inventing traditions, intangible cultural heritage

Рад примљен: 10. 5. 2016.
Рад прихваћен: 17. 5. 2016.